

Publisher: Igitur, Utrecht Publishing & Archiving Services. Website: www.tijdschriftstudies.nl

Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License

URN:NBN:NL:UI:10-1-114165. TS •> # 35, juli 2014, p. 80-83.

Recensie

Peter Brooker, Sascha Bru, Andrew Thacker & Christian Weikop (red.), *The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines. Vol. III: Europe 1880-1940*. 2 vols. Oxford: Oxford University Press 2013, 1471 p. ISBN 978-0-1996-8130-3 (dl 1), 978-0-1996-8131-0 (dl 2), £145.00.

Met de verschijning van het derde deel van de *Oxford critical and cultural history of modernist magazines* is een monumentaal project voltooid: onder redactie van Peter Brooker en Andrew Thacker maakte een internationale redactie van tijdschriftonderzoekers een lijvig naslagwerk dat inzicht biedt in het wijdvertakte netwerk van Westerse modernistische tijdschriften. In het eerste deel, verschenen in 2009, stonden de Britse en Ierse tijdschriften centraal; het tweede deel (2012) richtte zich op Noord-Amerika. Dit derde deel, gevat in twee dikke banden van samen bijna 1500 pagina's, is gewijd aan continentaal Europa, van Scandinavië tot Griekenland en van de Lage Landen tot de Sovjet-Unie. Deze indeling is tekenend voor het Britse perspectief dat, ondanks de comparatieve insteek en de internationale redactie, domineert.

Deze boekenserie is een uitvloeisel

van het Modernist Magazines Project, dat tussen 2006 en 2010 onder leiding van Brooker en Thacker tientallen Engelstalige tijdschriften uit de periode 1880-1940 ontsloot op de website www.modernistmagazines.com. De redacteurs zijn duidelijk het best ingevoerd in het Brits-Amerikaanse tijdschriftenveld en ook het gebruik van de term modernisme als centraal concept is typerend voor de Engelstalige academische wereld, waar *modernism studies* een institutioneel stevig verankerde discipline is. In veel Europese landen is dat niet het geval en roept het label 'modernisme' allerlei vragen en problemen op, hetzij omdat het niet algemeen geaccepteerd is (in Frankrijk bijvoorbeeld), hetzij dat het een andere betekenis heeft (bijvoorbeeld het Spaanse *modernismo*).

In de 'General Introduction' bij deel 1 werden dergelijke heikele kwesties rond terminologie, maar ook genre en periodisering, al aan de orde gesteld. Brooker en Thacker boden daar een degelijke reflectie over het genre van het – vaak kortstondige – *little review*, dat qua mentaliteit en functie sterk verwant is aan het manifest. Het betreft in de regel strijdlustige, programmatische bladen die zich afzetten tegen de heersende commerciële cultuur; massabladen of

middle brow tijdschriften, die ook een rol hebben gespeeld in de verspreiding van het modernisme, blijven dus grotendeels buiten beschouwing. Wanneer we in aanmerking nemen dat dit project slechts een heel specifiek en in economische termen marginaal deel van het tijdschriftenveld bestrijkt, is de omvang ervan des te indrukwekkender: het gaat om honderden kleine tijdschriften, die samen een levendige *counterculture* vormden en een broedplaats waren van artistieke en culturele vernieuwingen. Nu zijn bepaalde modernistische tijdschriften al lang en breed gecanoniseerd als belangrijke schakels in de artistieke ontwikkeling van de twintigste eeuw, maar de meerwaarde van dit project is nu juist dat het een rijk geschakeerd beeld van het tijdschriftenveld schetst, inclusief vele mislukte en vergeten tijdschriften. Daarmee wordt recht gedaan aan het experimentele, complexe en soms tegenstrijdige karakter van het modernisme. Het is dankzij de voortschrijdende digitale ontsluiting van tijdschriften en de groeiende belangstelling voor de materiële condities waaronder modernistische teksten werden geproduceerd dat een vruchtbaar onderzoeksterrein is aangeboord, op te vatten als een soort ‘microsociologie’ van het modernisme. Dit project vormt daartoe een magistrale aanzet.

Ook het derde deel opent met een uitgebreide inleiding door Peter Brooker waarin de specifiek Europese situatie in de vroege twintigste eeuw wordt geschetst. Brooker beroept zich op Werner en Zimmermanns concept van de *histoire croisée* om de complexiteit en veelzijdigheid van de politieke, sociale en culturele geschiedenis van het conti-

nent te benoemen. De Europese landen waren onderling nauw verbonden maar kenden ieder hun eigen culturele logica en ontwikkelingstempo. Brooker noemt als voorbeeld hoe de Eerste Wereldoorlog een beslissende gebeurtenis was voor het hele continent, maar in de neutrale landen anders werd beleefd dan elders. De plot van de modernisering van Europa kent meerdere verhaallijnen (urbanisatie, technologische ontwikkeling, sociale revoluties) die niet altijd synchroon lopen en onderling tegenstrijdig kunnen zijn. Brooker bespreekt de complexe verhouding tussen de historische avant-garde en het meer gematigde modernisme en roept alle redacteurs van dit deel op ‘to bring a conscious critical awareness to their use of these terms, not in the expectation of uniformity, but so as to illustrate how the aesthetic and ideological freight they have carried might be grounded in the specificity of the movements, moments, and cultures of which literary and art magazines are part’.

Brooker gaat ook in op kwesties rond nationale identiteit en internationale uitwisseling, een complex vraagstuk in een periode waarin grenzen binnen Europa verschuiven en veel interne migratie plaatsvindt. De geografische ordening van de serie, zowel tussen als binnen de afzonderlijke delen, is enigszins tegenstrijdig met de premisse dat het modernisme een bij uitstek transnationaal fenomeen was. Tijdschriften vormen centra van grensoverschrijdende auteursnetwerken met figuren als Ezra Pound of Valéry Larbaud als *agents de liaison*, verschijnen in meerdere landen en/of talen (*Mécano*) of migreren zelf tussen verschillende landen (*The Little*

Review verhuisde van Chicago naar New York en Parijs). Toch worden de tijdschriften primair in een nationale context behandeld. Met name bij het derde deel roept die indeling vragen op. Het is globaal geordend naar taalgebied en hanteert daarbinnen een afwisselend thematische en geografische indeling. Het komt regelmatig voor dat de tijdschriftcultuur in een bepaalde stad als uitgangspunt wordt genomen; andere keren is dat een persoon, groep of beweging, maar altijd binnen een nationaal kader. Dat modernistische tijdschrift-netwerken zich niet altijd in zo'n keurslijf laten dwingen blijkt heel pregnant in het Franse deel, waar we een hoofdstuk aantreffen met de titel 'Proto-Dada: The New York Connection'. In dat hoofdstuk wordt gesteld dat de dada-tijdschriften die in de jaren 1915-1921 in New York verschenen, een product waren van een wezenlijk Europese beweging. Uit het contact tussen de Parijse *émigrés* Duchamp en Picabia met Amerikaanse geestverwanten als Stieglitz en Man Ray kwamen tijdschriften voort met een transatlantische medewerkersgroep en mentaliteit. David Hopkins legt in zijn beschouwing de nadruk op de Europese inbreng in deze bladen, maar geeft zelf aan dat ze ook vanuit een meer Amerikaans perspectief kunnen worden bestudeerd. Het lijkt erop dat de interne logica van het boek hier een vrij eenzijdig perspectief op de materie dicteert.

De ruimte die aan ieder taalgebied is toegekend reflecteert bovendien de onderlinge culturele verhoudingen binnen de *république des lettres* (Pascale Casanova), zoals ze wordt waargenomen vanuit Groot-Brittannië. Waar een dominant land als Frankrijk diepgaand

behandeld wordt, in twaalf thematisch en chronologisch geordende deelhoofdstukken (240 pagina's), komen Nederland en Vlaanderen er relatief bekaaid vanaf met drie hoofdstukken (45 pagina's), alle geschreven door Belgische onderzoekers. In het enige hoofdstuk dat aan Nederland gewijd is gaat het over *De Stijl* en aanverwante avant-gardebladen met een sterke internationale uitstraling. Aan een belangrijk literair tijdschrift als *Forum* wordt geen woord gewijd. Iets dergelijks zou ongetwijfeld kunnen worden opgemerkt over de behandeling van andere 'perifere' taalgebieden.

Het is een kritiekpunt dat bij een dergelijk project nogal voor de hand ligt, en het is misschien ook niet helemaal fair. Zulke hoofdstukken zijn natuurlijk niet gericht op kenners uit het land zelf, maar op onderzoekers die de taal waarschijnlijk niet beheersen en daardoor geen of weinig kennis hebben kunnen nemen van de betreffende tijdschriften. In die zin doet dit project een lovenswaardige poging om de tijdschriften uit kleine taalgebieden bij een internationaal publiek te introduceren. Bovendien is er veel voor te zeggen om het meeste gewicht toe te kennen aan het Franse en Duitse taalgebied, niet alleen omdat daar meer modernistische tijdschriften werden uitgegeven, maar ook omdat zij een groter internationaal leespubliek konden bereiken vanwege de taal waarin ze verschenen. Juist waar deze tijdschriften in hun internationale samenhang worden beschreven, openen zich interessante pistes voor vervolgonderzoek.

Omdat het ondoenlijk is om het hele boek in detail te bespreken, zal ik mij verder beperken tot de sectie die gewijd is aan het Franse tijdschriften-

veld. Het Franse taalgebied wordt zoals gezegd tamelijk grondig behandeld, hoewel ook hier de dekking verre van volledig kan zijn. Er worden in het hele Europese deel zo'n 300 titels besproken voor de periode 1880-1940, terwijl we weten dat in Parijs tussen 1910 en 1914 alleen al bijna 200 *petites revues* werden opgericht. Maar de belangrijkste tendensen worden vrij uitgebreid behandeld en tijdschriften worden op een zinvolle manier gegroepeerd. Ieder hoofdstuk is voorzien van goed gekozen illustraties die in één oogopslag de stilistische verwantschap tussen de besproken bladen duidelijk maken, van de sierlijke art nouveau-vormgeving van de symbolistische tijdschriften *La Plume* en *L'Ermitage*, via de strenge ingetogenheid van de *NRF* en *Commerce* die zich beriepen op een modern classicisme, tot aan de typografische extravagantie van de dada-tijdschriften.

Het Franse deel laat doorheen de verschillende *case studies* mooi zien hoe tijdschriften zich als genre ontwikkelden en in leven hielden door connecties aan te gaan met andere culturele instituties. Tijdens het *fin de siècle* bestond er een levendige samenwerking tussen satirische publicatiebladen en het cabaret (met *Le Chat Noir* als bekendste voorbeeld). Andere tijdschriften namen hun functie als podium voor avant-gardeschrijvers zo serieus dat ze boeken gingen uitgeven (*NRF*, *Mercur de France*). Kunstminnende bladen organiseerden salons (*La Plume*) of lieten bevriende artiesten iconische affiches ontwerpen (*La Revue Blanche*). Redacties experimen-

teerden met alternatieve verdienmodellen (mecenaat, advertenties, verkoop van prenten) en promotiestrategieën (bijvoorbeeld het uitschrijven van competities). Al deze voorbeelden tonen aan dat de grenzen tussen hoge en lage cultuur, tussen *l'art pour l'art* en commercie, verre van waterdicht waren.

Al met al biedt dit boek geen radicaal nieuwe inzichten in de modernistische tijdschriftcultuur, maar wel een broodnodige synthese van de bestaande kennis en een prikkelende aanzet tot het exploreren van nog onontgonnen gebied. Door de bekendste titels in een bredere context te plaatsen, wordt een genuanceerd en veelkleurig beeld gegeven van de Europese tijdschriftcultuur, ondanks de wat onevenwichtige verdeling over de taalgebieden. Dankzij de grondige inleidingen op ieder deel kan er selectief gelezen worden en krijgen ook niet-ingewijde lezers voldoende handvatten aangereikt om de besproken tijdschriften in hun Europese context te kunnen plaatsen. Het is dus geen boek om van voor naar achter te lezen, maar een waardevol naslagwerk dat in geen enkele universiteitsbibliotheek mag ontbreken. *The Oxford critical and cultural history of modernist magazines* zal goede diensten bewijzen in het academisch onderzoek en onderwijs en hopelijk ook een stimulans vormen voor verdere internationale samenwerking tussen tijdschriftonderzoekers.

•> MAAIKE KOFFEMAN is docent Franse letterkunde en literatuurwetenschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen.